

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA IJODIY YOZISH
KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH VA MUSTAQIL FIKRLASH
JARAYONINI O'STIRISH**

Jovliyeva Laylo Panji qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

Maktabgacha va boshlang'ich talim fakulteti

Boshlang'ich talim yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy yozish ko'nikmalarini shakllantirish hamda ularning mustaqil fikrlash jarayonini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Unda ijodiy yozishning mazmuni, ahamiyati va ta'lim jarayonidagi o'rni ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada interfaol yondashuvlar, didaktik o'yinlar hamda amaliy mashqlar orqali o'quvchilarning ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirish yo'llari asoslab berilgan.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы формирования навыков творческого письма у учащихся начальных классов, а также развития их самостоятельного мышления. В ней с научно-педагогической точки зрения анализируются содержание, значение и роль творческого письма в образовательном процессе. В статье также обоснованы пути развития творческих способностей учащихся с помощью интерактивных подходов, дидактических игр и практических упражнений.

Annotation. This article discusses the issues of developing creative writing skills in primary school students as well as enhancing their independent thinking. It analyzes the content, significance, and role of creative writing in the educational process from a scientific and pedagogical perspective. The article also substantiates ways to develop students' creative abilities through interactive approaches, didactic games, and practical exercises.

Kalit so'zlar: *Ijodiy yozish, Mustaqil fikrlash, Boshlang'ich sinf o'quvchilari, Interfaol metodlar, Ijodkorlikni rivojlantirish, Didaktik o'yinlar, Nutq va tafakkur.*

Ключевые слова: *Творческое письмо, самостоятельное мышление, учащиеся начальных классов, интерактивные методы, развитие творческих способностей, дидактические игры, речь и мышление.*

Keywords: *Creative writing, independent thinking, primary school students, interactive methods, development of creativity, didactic games, speech and thinking.*

Insho — ijodiy ish bo'lib, u o'quvchidan faollik, qiziqish, fikr biidirishni talab qiladi. Material tayyorlash, uni tartibga solish, insho kompozitsiyasi va rejasi haqida o'ylash, mantiqiy bog'lanishni belgilash, so'z, so'z birikmasini tanlash, gap tuzish va uni o'zaro bog'lash, imloni tekshirish kabi barcha murakkab ishlar o'quvchidan aqliy kuchini to'la ishga solish bilan birga, o'z m a'naviy faoliyatini boshqarish ko'nikm asini ham talab etadi. Inshoda

til nazariyasi nutq tajribasi bilan qo'shiladi. O'quvchi inshoni mustaqil, ijodiy xarakterda bo'lgani uchun, „o'ziniki“ ni yozgani uchun ham sevadi. Maktab rivojining barcha bosqichlarida bolalam ing mustaqil tuzgan hikoyasi — inshoga alohida ahamiyat berilgan. Maktablar o'quvchilar nutqini o'stirish, aqliy, ijodiy o'sishiga m oijallangan yangi dasturga o'tishi munosabati bilan uning ahamiyati yanada oshdi¹²⁰.

Og'zaki va yozma inshoga o'rgatish jarayonida o'quvchilarda mavzuni tushunish va yoritish, o'z inshosini aniq fikrga bo'ysundirish, material to'plash, uni tartibga solish va joylashtirish, reja tuzish va reja asosida yozish, mazmunga va nutq vaziyatiga m os ravishda til vositalaridan foydalanish, yozgan inshosini takomillashtirish ko'nikmalari hosil qilinadi. Bulardan tashqari, „texnik“ vazifalar ham amalga oshiriladi, ya'ni matnni yozishda im lo qoidalari va husnixatga e 'tibor berish, matnni xatboshidan yozish, hoshiyaga rioya qilish kabi talablarga ham amal qilinadi.

Yozuv darslarida o'quvchilar nutqini o'stirish. Yozuv darslarida ham o'quvchilar^nutqini o'stirish, fikrlashga o'rgatish asosiy vazifalardan hisoblanadi. Yozuvga o'rgatishning dastlabki kunlaridanoq bolalaming o 'z fikrini yozma ifodalashi muhim ekanligini, u insonlarning aloqaga kirishuvida muhim vositaligini tushunishlariga erishish lozim. Buning uchun o'quvchilar yozadigan birinchi so'z ularning jonli nutqidan yoki o'zlari tuzgan gapdan olinishi kerak. Bu jarayonda ko'chirib yozish va diktant ijodiy yozuvdan so'ng o'tkaziladi. Bu yozma mashq turlarining ongli bajarilishini, o'quvchilam ing bilish faolligini ta'minlaydi. Masalan, bolalar o'qish darsida „Alifbe'l da berilgan rasmga qarab gap yoki hikoya tuzadilar, yozuv darsida esa o'sha gap yoki hikoyadagi m a'lum bir so'zni yozadilar. Bu ular uchun ijodiy yozuv — inshodir. Keyinchalik o'quvchilar alohida so'z yozishdan kichik-kichik gaplarni yozishga o'tadilar. O 'quvchilar gap yoki hikoyani og'zaki ravishda erkin tuza oladilar, lekin yozish uchun o'rganilm agan harf bo'lmagan so'zni tanlashda qiynaladilar. Bu jarayonda o'qituvchi yordam berishi va yozuvni kuzatib borishi lozim. Ijodiy yozuv mashqini doim o izchil ravishda o'tkazib, asta-sekin murakkablashtirib borish kerak. Bunday mashqlar o'quvchilarni insho va bayon yozishga tayyorlaydi, o 'z fikrlarini mustaqil ravishda yozma bayon qilishga o'rgatadi¹²¹.

Yozuvga o'rgatishda orfografik elementlar. Orfografiya yunoncha so'z bo'lib, „to'g'ri yozuv“ degan m a'noni bildiradi. Orfografiya (imlo) adabiy tilning yozma shakli bilan bog'liq bo'lib, to 'g 'ri yozish haqidagi qoidalar yig'indisidir. Orfografiyani bilmay turib, fikrni adabiy til m e'yorlari asosida yozma ifodalab bo'lmaydi. O'quvchilam ing imloviy savodxonligi haqida g'am xo'rlik qilish tilning aniqligi, fikrni to 'g 'ri ifodalash, kishilar bilan o'zaro xatosiz muomala qilish uchun g'am xo'rlik demakdir. Savod o'rgatish davrida bolalarda grafik malakani shakllantirish bilan birga imloga oid malaka ham shakllantiriladi.

Yozuv darslarida o'quvchilar nutqini o'stirish. Yozuv darslarida ham o'quvchilar nutqini o'stirish, fikrlashga o'rgatish asosiy vazifalardan hisoblanadi. Yozuvga o'rgatishning

¹²⁰ „Ona tili o'qitish metodikasi“ 2009-y. Karima Qosimov, Safo Matchonov. 331-bet.

¹²¹ „Ona tili o'qitish metodikasi“ 2009-y. Karima Qosimov, Safo Matchonov.60-bet

dastlabki kunlaridanoq bolalarning o'z fikrini yozma ifodalashi muhim ekanligini, u insonlarning aloqaga kirishuvida muhim vositaligini 51 tushunishlariga erishish lozim. Buning uchun o'quvchilar yozadigan birinchi so'z ularning jonli nutqidan yoki o'zlari tuzgan gapdan olinishi kerak. Bu jarayonda ko'chirib yozish va diktant ijodiy yozuvdan so'ngo'tkaziladi. Bu yozma mashq turlariningongli bajarilishini, o'quvchilarning bilish faolligini ta'minlaydi. Masalan, bolalar o'qish darsida "Alifbe" da berilgan rasmga qarab gap yoki hikoya tuzadilar, yozuv darsida esa o'sha gap yoki hikoyadagi ma'lum bir so'zni yozadilar. Bu ular uchun ijodiy yozuv - inshodir. Keyinchalik o'quvchilar alohida so'z yozishdan kichik-kichik gaplarni yozishga o'tadilar. O'quvchilar gap yoki hikoyani og'zaki ravishda erkin tuza oladilar, lekin ammo yozish uchun o'rganilmagan harf bo'lmagan so'zni tanlashda qiynaladilar. Bu jarayonda o'qituvchi yordam berishi va yozuvni kuzatib borishi lozim. Ijodiy yozuv mashqini doimo izchil ravishda o'tkazib, astasekin murakkablashtirib borish kerak. Bunday mashqlar o'quvchilarni insho va bayon yozishga tayyorlaydi, o'z fikrlarini mustaqil ravishda yozma bayon qilishgao'rgatadi. Yozuv darslarida yuqoridagi kabi mashqlar o'quvchilarning yozma nutqini og'zaki nutqi bilan bog'liq holda o'stirishni ta'minlaydi.

Savod o'rgatish davrida o'quvchilarda o'z-o'zini tekshirishga oid malaka shakllantiriladi: ular yozganlarini namuna bilan solishtiradilar, yo'l qo'ygan xatolarini topadilar, ularni izohlashga o'rganadilar. Shu davrdanoq ko'chirib yozish, diktant va ijodiy yozuv (insho)lardan foydalaniladi. Gap va so'zlarni yozishdan oldingi tayyorgarlik ishlari, muntazam o'tkazib boriladigan o'z-o'zini tekshirish mashqlari, o'qilgan matnning imlosini kuzatish o'quvchilarda yuqori savodxonlik garovi bo'lgan orfografik ziyraklikni asta-sekin shakllantira boradi, ularni yuqori sinflarda o'rganiladigan imlo qoidalarini puxta o'zlashtirishga tayyorlaydi. Yozuv darslarida o'quvchilar nutqini o'stirish. Yozuv darslarida ham o'quvchilar nutqini o'stirish, fikrlashga o'rgatish asosiy vazifalardan hisoblanadi. Yozuvga o'rgatishning dastlabki kunlaridanoq bolalarning o'z fikrini yozma ifodalashi muhim ekanligini, u insonlarning aloqaga kirishuvida muhim vositaligini 51 tushunishlariga erishish lozim. Buning uchun o'quvchilar yozadigan birinchi so'z ularning jonli nutqidan yoki o'zlari tuzgan gapdan olinishi kerak. Bu jarayonda ko'chirib yozish va diktant ijodiy yozuvdan so'ngo'tkaziladi. Bu yozma mashq turlariningongli bajarilishini, o'quvchilarning bilish faolligini ta'minlaydi. Masalan, bolalar o'qish darsida "Alifbe" da berilgan rasmga qarab gap yoki hikoya tuzadilar, yozuv darsida esa o'sha gap yoki hikoyadagi ma'lum bir so'zni yozadilar. Bu ular uchun ijodiy yozuv - inshodir. Keyinchalik o'quvchilar alohida so'z yozishdan kichik-kichik gaplarni yozishga o'tadilar. O'qish va yozuv darslariga qo'yiladigan talablar. Dars ta'limningasosiy shakli hisoblanadi. Analitik-sintetik tovush metodi asosida olib boriladigan savod o'rgatish darslari xilma-xil bo'lishi, o'quvchilarni zeriktirmasligi va charchatib qo'ymasligi kerak. Faqat analiz yoki faqatgina sintez bilan kifoyalanib bo'lmaydi, ammo tafakkur faoliyatining u yoki bu turi yetakchi rol o'ynaydi. So'zni analiz qilish bilan o'quvchi so'zni leksik ma'noga ega bo'lgan bir butun sifatida anglaydi, bu sintezdir; so'z sintez qilinganda uning tovush tarkibiga diqqat jalb etiladi, bu esa analizdir.

REFERENCES:

1. TEshaboyeva Gulnoza Alimovna - "Ona tili o'qitish metodikasi" Toshkent "NIF MSH" 2024-y.
2. "Ona tili o'qitish metodikasi" 2009-y. Karima Qosimov, Safo Matchonov. 331-bet.
3. Ona tili o'qitish metodikasi / Safarova R., Matchonov B. va boshqalar. – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2019. 45–52-betlar, 78–85-betlar, 102–108-betlar.
4. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi / Egamberdiyeva N. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018 60–68-betlar, 95–104-betlar, 120–126-betlar.
5. O'qish va nutq o'stirish metodikasi / Abdullayeva Q. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2017. 34–41-betlar, 70–78-betlar, 90–97-betlar.